

13 ARBEIDSKOSTEN

Of er op een bedrijf efficiënt te werken is, is afhankelijk van een aantal factoren, het aantal VAK (volwaardige arbeidskracht) geeft aan hoe efficiënt er op een bedrijf gewerkt wordt. Er zijn allerlei normen in het verleden bedacht om daaruit te kunnen halen hoe volwaardig een bedrijf was/is.

Het volgende stukje geeft aan het dat een en ander moeilijk blijft.

13.1 Volwaardige bedrijven

Een volwaardig bedrijf is een moeilijk te omschrijven en te kwantificeren begrip. Afhankelijk van het doel van de vraag kan het bijvoorbeeld gedefinieerd zijn als voldoende productieve werkgelegenheid op een bedrijf voor tenminste een persoon, of een bepaald niveau aan toegevoegde waarde of de continuïteitskansen onder toekomstig beleid. Bij het laatste heeft ook de financiering van het bedrijf invloed. Er kan ook voor een combinatie van factoren worden gekozen, bijvoorbeeld dat het bedrijf een dagtaak voor een persoon moet opleveren en dat het de mogelijkheid biedt tot een 'redelijk' inkomen.

Vaak wordt de bedrijfsomvang (gemeten in nge) als indicator gebruikt om te bepalen of een bedrijf al dan niet volwaardig is. De nge zijn echter normen. De werkelijke economische omvang bij individuele bedrijven zal dan ook vaak afwijken van de norm. Er zijn immers bedrijven die bovengemiddelde resultaten behalen en andere bedrijven die bij vergelijkbare bedrijfsopzet onder het gemiddelde blijven. Daarnaast geldt ook dat de afzet van producten kan verschillen of dat ook inkomen wordt behaald uit activiteiten die geen norm krijgen, zoals verwerken van producten, loonwerk, natuurbeheer of energieproductie. Er is dus meer informatie van bedrijven nodig om de volwaardigheid goed te kunnen beoordelen. Het LEI koppelt volwaardigheid daarom bij voorkeur niet aan een normatieve bedrijfsomvang.

Vanaf 2010 wordt de bedrijfsomvang en het bedrijfstype vastgesteld met de Standaardopbrengst (SO) in plaats van met de nge.

De agrarische bedrijven in Nederland verschillen onderling sterk in bedrijfsopzet. Op het ene bedrijf worden bijvoorbeeld varkens gehouden, terwijl op een ander bedrijf appels worden geteeld. Om bedrijven te kunnen indelen en met elkaar te kunnen vergelijken, zijn er economische normen in gebruik. Vanaf 2010 zijn dat de SO-normen, waar voorheen de nge werd gebruikt. Die normen zijn berekend voor alle gewassen en dieren die (duurzaam) op het Landbouwtellingsformulier zijn opgenomen. Met behulp van die normen kunnen de appels en varkens bij elkaar worden geteld en kan de economische bedrijfsomvang en het bedrijfstype (specialisatiegraad) van agrarische bedrijven worden berekend. Die gegevens

worden onder andere gebruikt om bedrijven voor statistiek en onderzoek in te delen in bedrijfstypen en grootteklassen.

13.2 Definitie en achtergrond van de Standaardopbrengst (SO)

Vanaf 2010 is de Standaardopbrengst (SO) in gebruik als criterium om de omvang en specialisatiegraad vast te stellen. De definitie van de SO is afgeleid van die van de Standard Output die vanaf dat jaar in Europese statistieken wordt gebruikt. De SO-norm is een gestandaardiseerde opbrengst per ha of per dier die met het gewas of de diercategorie gemiddeld op jaarbasis wordt behaald. Bedrijfstoeslagen en subsidies zijn niet in de opbrengst opgenomen. Ook voor biologische productiemethoden zijn geen aparte normen opgesteld. De SO wordt uitgedrukt in euro.

Voor elke productie-eenheid die (duurzaam) bij de Landbouwtelling wordt gevraagd, is een norm per eenheid bepaald. De totale bedrijfsomvang van een bedrijf wordt berekend als sommatie van de totale SO van alle gewassen en dieren. De opbrengst van de jonge dieren (kalveren, biggen, lammeren, geitjes) is bij de moederdieren meegenomen. Ook gewassen die op het eigen bedrijf worden gebruikt, zoals grasland en snijmaïs, worden in de SO meegenomen

13.3 Herzien van de normen

De SO-normen zijn gebaseerd op genormaliseerde vijfjaargemiddelde opbrengsten per jaar en worden herzien in elk jaar dat Eurostat de FSS uitvoert. Bij gebruik voor de FSS van 2010 zijn normen opgesteld op het prijsniveau van 2007. De eerstvolgende herziening staat voor 2013 op het programma, waarbij de normen het prijsniveau 2010 zullen hebben. Veel statistieken zullen vanaf 2000 of 2001 worden teruggerekend. Voor de periode 2000-2009 zal worden gerekend met de normen van prijsniveau 2004. Die SO-normen zijn afgeleid van informatie die is gebruikt bij berekeningen van de Bruto-standaardsaldi en nge met prijsniveau 2004.

NSO-typering

Behalve een nieuwe maat voor de bedrijfsomvang, heeft de EU ook een nieuw typeringsschema voor agrarische bedrijven ontwikkeld. In een overleg tussen het Ministerie van LNV, het CBS en LEI is vastgesteld dat een Nederlandse variant daarvan wenselijk was. In die variant komen alleen de bedrijfstypen voor die voor de Nederlandse situatie relevant zijn (dus bijvoorbeeld geen rijst- of olijfboombedrijven) en zijn belangrijke groepen apart benoemd, zoals bloembollen-, vleeskalveren- en zetmeelaardappelbedrijven. De nieuwe typering heeft de naam NSO-typering gekregen: het is de Nederlandse variant op de Europese Standard Output typering. Bij de ontwikkeling van de indeling is zo nauw mogelijk aangesloten bij de Europese typering.

De NSO-typering bestaat uit 2 niveaus: een 9-indeling en een 38-indeling. In statistieken zal de 9-indeling overigens uit een 8-indeling bestaan, omdat rubriek 9 is gedefinieerd als

bedrijven met een SO van 0 euro en in statistieken veelal een ondergrens in bedrijfsomvang wordt gehanteerd. De typering bestaat uit een code en een naam, waarbij de code van de 9-indeling uit 1 cijfer bestaat en die van de 38-indeling uit 4 cijfers. Ook de codering is afgeleid van de Europese typering.

Het rekenschema is gebaseerd op aandelen van SO van bepaalde groepen producten in het totaal van de SO of in subtotalen. Een akkerbouwbedrijf haalt bijvoorbeeld minimaal 2/3 van de totale SO uit akkerbouwgewassen.

Standaardopbrengst en volwaardigheid

De bedrijfsomvang wordt vaak gekoppeld aan de volwaardigheid van een bedrijf, waarbij het idee is dat er ergens een grens bestaat tussen volwaardige en onvolwaardige bedrijven. Het is zeer moeilijk een dergelijke grens goed te benoemen. Met de SO of de nge worden bijvoorbeeld de verbredingsactiviteiten niet gemeten. Maar ook andere redenen, zoals normen versus werkelijke situatie en de definities van kengetallen zelf, geven aan dat een bedrijf niet kan worden afgerekend op de normatieve bedrijfsomvang.

Tot eind jaren tachtig bestond de sbe (standaard bedrijfseenheid) als norm voor het bepalen van de bedrijfsomvang. Die sbe was een indicator voor de netto toegevoegde waarde en daarmee ook een redelijke indicator voor de arbeidsbehoefte. Met de intrede van de Nederlandse grootte-eenheden (nge) werd die afstand tot de arbeidsinzet al wat groter (de nge was gebaseerd op het saldo) en met de overstap naar de Standaardopbrengst (SO) is die directe link vrijwel helemaal verdwenen. Bij de melkveebedrijven maken de arbeidskosten bijvoorbeeld rond de 30% uit van de totale kosten en bij varkensbedrijven maar 15%. Wel is het uiteraard zo dat binnen een groep van gelijksoortige bedrijven bedrijven met een grotere bedrijfsomvang efficiënter kunnen werken dan kleinere bedrijven en daardoor met de zelfde arbeidsinzet meer kunnen produceren. Die verschillen worden in beeld gebracht met kengetallen als SO per mensjaar en nge per mensjaar. Die kengetallen zijn zoals hierboven aangegeven echter nog niet direct goede indicatoren of harde grenzen voor volwaardigheid. De uitkomsten van die kengetallen zijn ook terug te vinden in de tabellen met bedrijfsopzet per bedrijfstype in de BINternet-database, zoals in dit voorbeeld voor de melkveebedrijven.

Opdracht: Reken voor ons voorbeeld bedrijf de SO's uit via de volgende site.

<http://www3.lei.wur.nl/neg/Default.aspx>

Maak de opdracht bij hoofdstuk 13